

INSTAURAREA REGIMULUI SOVIETIC DE OCUPAȚIE ÎN BASARABIA

Dr. MIHAI GRIBINCEA
Republica Moldova

Aplicând în practică prevederile protocolului adițional secret al tratatului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939, la 28 iunie 1940, Uniunea Sovietică, a ocupat prin forța armelor Basarabia și Bucovina de Nord. În teritoriul ocupat au fost dislocate 15 divizii de trăgători, motorizate și de cavalerie, 7 brigăzi de tancuri și trupe aeropurtate¹. URSS a anexat un teritoriu de 44 422 km² (circa 15% din suprafața teritorială a României Mari²) cu 3 200 000 locuitori în Basarabia și 6 000 km² cu peste 500 000 locuitori în partea de nord a Bucovinei³.

În urma cedării Basarabiei și Bucovinei de Nord, România a avut însă nu numai pierderi teritoriale și umane, ci și însemnate pierderi economice. Conform datelor Direcției economice a Ministerului Afacerilor Străine, România cedând Basarabia a suportat următoarele daune: la orz, cartofi și sfeclă a pierdut aproape o treime din producție, la grâu și porumb – aproape o cincime, la secară – circa 40%. Suprafețele însămânțate cu floarea-soarelui s-au redus cu 54,1%, cele cu rapiță de primăvară – cu 71,1%, cu soia – cu 82,4%, cu ricin și muștar – respectiv cu 82,6 și 82,9%. S-au mai pierdut „50% din disponibilul de export pentru păsări tăiate și ouă”, „aproape întreaga producție de piei de Caracul” (anual România exporta piei de Caracul de circa 300 000 000 lei), a șasea parte din producția viilor altoite și nealtoite ale țării⁴, precum și 452 000 cai (21% din numărul total al cailor din țară), 2 001 000 oi (15,6%), 428 000 vite mari cornute (10,2%), 280 000 porci (8,8%)⁵ etc. Bogăția națională a României s-a redus în urma cedării Basarabiei și Bucovinei de Nord de la 8 717 milioane la 6 220 milioane de dolari⁶.

¹ „Moldova Suverană”, 27 iunie, 1991.

² Arhiva MAE al României. Fond. Conferința de Pace de la Paris, vol. 125, f. 441.

³ *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia*. Chișinău, 1991, p. 93.

⁴ Arhiva MAE al României. Fond. 71/1939, E. 9, vol. 103, p. 91-93.

⁵ Ibidem, Fond. Conferința de Pace de la Paris, vol. 125, f. 443.

⁶ Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia pentru Basarabia (1918-1940)*, Iași, 1991, p. 164. Despre pierderile materiale suportate de România prin anexarea de către URSS a Basarabiei și

În literatura sovietică, vorbindu-se despre „realipirea” Basarabiei la URSS în 1940, nu se amintea nimic despre importanța economică și strategică a ținutului pentru imperiul sovietic. Se accentua cu insistență asupra „misiei eliberatoare” a Armatei sovietice, lăsându-se parcă să se înțeleagă că „eliberarea populației Basarabiei și a Bucovinei de Nord de sub jugul României burghezo-moșierești” a fost unicul motiv al ultimatumului sovietic din iunie 1940. De fapt în toată perioada interbelică URSS nu s-a împăcat cu unirea legitimă a Basarabiei la România nu pentru că din teritoriul fostului imperiu Țarist s-a desprins 0,2% din teritoriu, ci pentru că liderii de la Kremlin au pierdut Gurile Dunării, pentru care țarii ruși au purtat mai multe războaie și importanța strategică a cărora n-a scăzut nici între cele două războaie mondiale. În august 1940 la Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS, V. Molotov sublinia că în urma „alipirii” Basarabiei și Bucovinei de Nord „frontiera Uniunii Sovietice s-a deplasat spre apus și a ajuns la Dunăre, care este cel mai puternic fluviu din Europa după Volga și constituie pentru un șir de țări europene una din cele mai importante căi pentru schimbul de mărfuri”⁷.

La Kremlin se știa foarte bine și despre fertilitatea solului Basarabiei. În 1940 ocupând Basarabia URSS și-a sporit suprafețele arabile cu 1,4%, inclusiv cele ocupate de grâu cu 2,3%, orz – cu 5,1%. În Basarabia în anul 1939 erau 2,8% din numărul total al cailor din URSS, oi și porci – respectiv 2,9 și 1,8%⁸.

Dacă ținem cont de faptul că Basarabia reprezenta numai 0,2% din suprafața teritorială a imperiului sovietic, iar populația ei doar circa 1,6% din populația URSS⁹, apoi ne dăm bine seama că la 28 iunie 1940 staliniștii au făcut o achiziție destul de prețioasă și din punct de vedere economic.

Ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de Nord în iunie 1940 s-a înfăptuit contrar voinței populației acestor provincii românești. Basarabenii și bucovinenii nici pe departe nu i-au așteptat pe sovietici „cu bucurie”, așa cum scriau ziarele sovietice atunci și cum a declarat V. Molotov la Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS în luna august 1940¹⁰.

În presa basarabeană și din Bucovina în anii 1918–1940 absurditatea ideilor comuniste era demonstrată aproape zilnic. De asemenea și pericolul lor pentru o societate democratică. De aceea nu numai românii dar și rușii, ucrainenii, găgăuzii, bulgarii se gândeau cu groază la o eventuală ocupare a Basarabiei. Și apoi dacă rușii erau așteptați cu bucurie, atunci de ce la invazia lor mii de basarabeni și bucovineni s-au refugiat în interiorul României, părăsindu-și locuințele și averea? Or, în anul 1940, după datele Ministerului de Interne al României, „în legătură cu tristul eveniment al pierderii Basarabiei și

Bucovinei de Nord vezi pe larg: Ioan Scurtu, Constantin Hlihor. *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, 1992, p. 95–113; Mircea Mușat, *Drama României Mari*. București, 1992, p. 215–218.

⁷ *Pactul Molotov–Ribbentrop și consecințele lui* ..., p. 93.

⁸ Arhiva MAE al României. Fond. Conferința de Pace de la Paris. vol. 125, f. 441–443.

⁹ La începutul anului 1941 populația URSS constituia 199 mln. de oameni.

¹⁰ *Pactul Molotov–Ribbentrop și consecințele lui* ... p. 92.

Bucovinei, s-au refugiat în țară peste 23 000 capi de familii, care n-au vrut să încerce rigorile regimului bolșevic, străin de neam și de mentalitatea noastră românească”¹¹. Conform recensământului populației din 6 aprilie 1941, „pe teritoriul diminuat al României” au fost înregistrați 68 953 refugiați din teritoriile ocupate de ruși¹².

Adevărat că în același timp din întreaga țară și de peste hotarele ei au început să se întoarcă în Basarabia și Bucovina de Nord basarabienii și bucovinenii plecați de acasă în căutare de lucru, la studii și cu alte scopuri. Conform datelor publicate de ziarul de la Moscova „Pravda”, către 26 iulie 1940 din România s-au întors în Basarabia 149 974 oameni¹³. Academicianul de la Chișinău A. Lazarev în lucrarea sa „Anul 1940 – continuarea revoluției socialiste în Basarabia” (în l. rusă), scrie că „spre 16 decembrie 1940, adică către momentul încheierii repatrierii de peste hotare, s-au întors în URSS circa 300 000 basarabeni, inclusiv peste 220 000 din România fascistă. Astfel, în timp de cinci luni și jumătate numai în urma repatrierii băștinașilor populația Basarabiei a crescut cu 9,5%”¹⁴.

Credem că cifrele de mai sus sunt exagerate. Motivul pentru care s-a recurs la exagerări este limpede – numărul cât mai mare al celor ce s-au întors din România în Basarabia trebuia să constituie o dovadă convingătoare că basarabienii așteptau „eliberarea”, că ei preferau regimul sovietic celui român.

Dar atât „Pravda”, cât și A. Lazarev, vorbind despre repatrierea basarabenilor și bucovinenilor, trec cu vederea naționalitatea acestora. Or, majoritatea lor erau evrei. Mai mult ca atât, datorită faptului că la acea oră în România era puternică propaganda antisemită, profitând de ocazie, în teritoriile cedate rușilor au trecut mulți evrei care până atunci nu au avut nimic cu aceste provincii românești.

Până în prezent nu am găsit o statistică făcută în România ce ar arăta numărul total al celor ce au plecat în teritoriile cedate URSS-ului. Știm doar că până la 4 august 1940 au trecut din România în Basarabia și Bucovina 112 000 persoane, „printre care erau foarte mulți evrei”¹⁵. Deci, cu mult mai puține persoane decât scria „Pravda” în luna iulie 1940.

¹¹ „Viața Basarabiei”, 1940, Nr. 7–8, p. 113; Despre evacuarea basarabenilor peste Prut în luna iunie 1940 vezi pe larg: Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, „Anul 1940 ...”, p. 81–94; Ion Șișcanu, „Raptul Basarabiei. 1940”. Chișinău, 1993, p. 64–70; M. Gribincea, „Refugiații basarabeni în România (1940–1941)” – „Patrimoniu”, 1993, Nr. 1, p.145–152.

¹² Arhiva MAE al României. Fond. Conferința de Pace de la Paris, vol. 126, f. 269–276. Din același izvor mai aflăm că din august 1940 până în august 1944, în urma arbitrajului de la Viena, din Transilvania de nord „s-au refugiat, au fost expulzați și s-au repatriat” 225 104 persoane. Din România au plecat în teritoriul cedat Ungariei circa 30 mii de persoane. Din Dobrogea de sud, cedată de România Bulgariei, s-au repatriat în țară, conform recensământului din 6 aprilie 1941, 98 934 persoane. Din România au plecat în Dobrogea de sud 66 939 persoane.

¹³ A.M. Lazarev, *God 1940 – prodoljenie soșialisticescoi revoliuții v Bessarabii*, Chișinev, 1985.

¹⁴ *Ibidem*, p. 83.

¹⁵ „Viața Basarabiei”, 1940, Nr. 7–8, p. 113.

Mai trebuie spus că *ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de Nord s-a înlăptuit în condiții care n-au dat posibilitate cetățenilor să facă alegerea între cele două regimuri*. Dacă la tratativele de la Varșovia în 1920 și de la Viena în 1924 URSS cerea efectuarea unui plebiscit în Basarabia, în 1940 nici n-a dat termen de opțiune și de evacuare pentru populația din teritoriile cucerite. În consecință, mulți locuitori din teritoriile ocupate care au dorit să se evacueze peste Prut n-au avut posibilitatea s-o facă. Dovadă în acest sens sunt și cele peste 70 000 de cereri de repatriere adresate comisiilor de repatriere română și sovietică în anii 1940–1941¹⁶.

În anii menționați autoritățile sovietice căutau să împiedice repatrierea locuitorilor din Basarabia și Bucovina de Nord prin diferite mijloace. „Persoanele care cer repatrierea și în special cele pentru care s-au produs intervențiuni din partea Guvernului Român, – citim într-un raport despre starea de lucruri în teritoriile ocupate de URSS de la 5 octombrie 1940, – sunt supuse la nesfârșite formalități, adunări și vexațiuni. Cei respinși de la repatriere sunt adesea arestați dacă protestează, de aceea mulți din ei se dedau la acte de disperare (sinucideri ca acelea ale avocatului Bodnărescu, preoților Rezuș, Rusu și Bărbier). În Bucovina de Nord, în satele de-a lungul liniei de demarcație, au fost alcătuite, de către autoritățile civile, echipe de câte 60-80 de oameni cu misiunea de a descoperi pe cei care încearcă să treacă în mod clandestin pe teritoriul român: când sunt prinși, aceștia sunt internați în lagăre...”¹⁷.

Deși autoritățile sovietice căutau să împiedice trecerea clandestină a frontierei, luând măsuri drastice împotriva celor care încercau să treacă în România, mulți basarabeni și bucovineni ajunși la disperare din cauza fiscului, prigonirilor religioase, a fricii de a fi trimiși la muncă în Donbas ori Siberia, cu riscul de a-și pierde viața, încercau totuși să treacă în România. Așa, „un grup de locuitori din comuna Suceveni jud. Storojineț, conduși de locuitorul Suceveanu Ion, a trecut în noaptea de 14-15 noiembrie a.c. (1940 – aut.) frontiera prin pădure între Fântâna Albă și Corbești. Grupul compus din 84 de persoane era înarmat cu 13 arme militare, un revolver, precum și 1000 cartușe. Aceștia li s-au alăturat și câțiva locuitori din comuna Prisăcăreni. În total au fost 97 de persoane, dintre care 9 femei și 19 copii de până la 17 ani. Unul din ei purta un steag tricolor. La orele trei dimineața au fost descoperiți de grănicerii sovietici care au deschis foc asupra lor, făcând uz de grenade. Văzându-se atacați din două părți, țărani au tras și ei asupra grănicerilor sovietici și au continuat drumul până au reușit să ajungă pe teritoriul românesc. Pe câmpul de luptă au rămas 9 inși, majoritatea femei și copii. Dintre cei care au trecut frontiera 4 au fost răniți”¹⁸. La 7 februarie 1941 mai mulți bucovineni ce au încercat să treacă frontiera în România au fost omorâți de grănicerii sovietici în sectorul de frontieră Storojineț, iar ceva mai înainte, la 9 ianuarie, în

¹⁶ Arhiva MAE al României. Fond. Conferința de Pace de la Paris, vol.126, f. 3.

¹⁷ *Ibidem*, Fond 71/1939, F. 9, vol. 200, f. 12.

¹⁸ *Ibidem*, f. 108

regiunea Branîștea–Ștefănești trei refugiați au fost răniți și un grănicer român omorât¹⁹.

La sfârșitul lunii martie 1941 în toate satele din raionul Adâncata – regiunea Cernăuți s-a zvonit că se primesc cereri de repatriere în România. În rezultat, locuitorii din satele Pătrăuții de Jos, Pătrăuții de Sus, Carapciu pe Siret, Petriceni și Prisăcăreni au plecat la Adâncata și au cerut autorităților locale să le primească cererile de repatriere în România. „Autoritățile locale au refuzat însă, să primească aceste cereri, invocând următoarele motive:

- În România este foamete, deoarece trupele germane de pe teritoriul românesc au acaparat toate alimentele;
- Autoritățile române nu primesc repatrieri ... ;
- Cereri de repatriere nu se acceptă, până ce autoritățile sovietice nu primesc ordin de la organele centrale;
- Dacă solicitanții renunță la repatriere, vor fi micșorate impozitele și vor fi acordate numeroase alte avantaje, care nu vor fi dobândite în România.

Față de acest refuz categoric, la începutul lunii Aprilie a.c. (1941–aut.) locuitorii din comunele arătate mai sus, împreună cu cei din satele Cupca, Corcești și Suceveni, au hotărât să se ducă din nou la Adâncata spre a depune cereri de repatriere. În drum, întreaga mulțime a făcut o manifestare de simpatie la adresa României, strigând „Trăiască M.S. Regele Mihai” și „Trăiască România Mare”. Armata sovietică a încercat să oprească acest marș, însă fără rezultat, deoarece întregul grup, de circa 7 000 –10 000 au ajuns la Adâncata, unde au încercat să depună cererile.

Șeful miliției locale a refuzat însă primirea lor invocând aceleași argumente ca și mai sus.

Văzând repetarea refuzului, întreaga mulțime s-a îndreptat spre frontieră. Parte din locuitori au plecat în satele de origine spre a-și lua familiile și arme. Restul manifestanților și-au continuat drumul spre frontieră, unde au fost întâmpinați de armată, care a deschis focul asupra lor. Numărul morților a fost foarte mare, iar cei care au scăpat, au fost arestați.

... Al doilea grup de săteni, după ce și-au luat familiile și arme, în drum spre frontieră, au fost atacați de soldați ruși, ceea ce a dat loc unei adevărate lupte. În urma acestei lupte, au căzut câțiva săteni și numeroși soldați sovietici, printre care șeful miliției din comuna Carapciu pe Siret²⁰.

În anul 1944 la apropierea Armatei Sovietice zeci de mii de basarabeni și bucovineni au luat din nou drumul amar al refugiului, sperând că statul român îi va ocroti și le va ajuta să-și găsească o slujbă, un acoperiș deasupra capului așa cum a făcut-o în anii 1940–1941. Dar situația social-economică și politică a României după 23 august 1944 era alta decât în anii 1940–1941. Conform articolului 5 al Convenției de armistițiu, România era obligată să-i predea URSS pe toți cetățenii sovietici luați cu sila ori evacuați. Prin termenul de „cetățean sovietic” autoritățile de ocupație sovietice îi aveau în vedere „pe acei Români

¹⁹ *Ibidem*, Fond. 71/URSS, vol. 94, f. 28.

²⁰ *Ibidem*, Fond. 71/1939, E. 9, vol. 200, f. 318–320.

basarabeni, care în 1940 au rămas sub stăpânirea lor, au acceptat funcții la Statul Sovietic și ar fi votat alegerile pentru Sovietul Suprem și pentru sovietele locale”²¹. Refugiul în România, pentru basarabeni și bucovineni, susțineau autoritățile militare sovietice, nu a însemnat decât retragerea lor din zona de operații militare, sub imperiul panicii ce cuprinde în asemenea cazuri populația civilă, și nu dorința de a rămâne cetățeni români.

Argumentele sovietice erau „extrem de vulnerabile” și nu rezistă la o analiză mai atentă. Problema predării basarabenilor de către autoritățile române celor sovietice putând fi tema unui studiu special, nu ne vom opri asupra tuturor probelor aduse de partea română pentru a demonstra absurditatea punctului de vedere sovietic, ci vom spune doar că suntem într-un tot de acord cu experții români ce activau în cadrul Serviciului special pentru repatriții aliați, că „a fi locuitor într-un stat nu înseamnă a fi și cetățean”²². În 1940, deoarece n-a fost acordat un termen de opțiune, în ce privește cetățenia, locuitorii din Basarabia și Bucovina de Nord au devenit fără voie locuitori sovietici, „dar conștiința lor nu era de acord și cu situația de cetățeni sovietici. Dovadă a fost numărul mare de cereri de repatriere”. În ce privește votarea pentru Sovietul Suprem și cele locale experții români din Serviciul special pentru repatriții aliați, într-un memoriu adresat Ministerului de Externe al României, în care solicitau ca guvernul statului român să ia sub ocrotire pe refugiați, arătau că aceasta s-a făcut „din teama sancțiunilor în caz de neprezentare la urna de vot”, iar populația din teritoriile cedate la 28 iunie a acceptat să primească posturi la stat pentru că „sub soviete toată viața socială este nu numai dirijată, ci direct organizată de către stat” și ei nu puteau să devină decât slujbașii statului... Pe când în alte state un locuitor își poate câștiga mijloace de existență, fără a fi funcționar de stat, în Rusia sovietică, în ultimă analiză, orice cetățean are situația de funcționar de stat”²³. „Refugiul în România, – citim mai departe în documentul amintit, – nu s-a produs numai ca o urmare a unei panici față de apropierea frontului, ci ca o manifestare a dorinței de a se afla în dosul frontului sub protecția Statului Român, având situația de cetățeni români. Căci dacă refugiații bucovineni și basarabeni ar fi dorit să devină cetățeni sovietici, ar fi înfruntat trecerea frontului prin localitățile unde erau stabiliți, tot așa cum au înfruntat-o în 1941. Mai mult, dacă s-ar fi simțit legați de Statul sovietic, s-ar fi evacuat în 1941, la începutul războiului, în interiorul teritoriului sovietic. Dar n-au făcut-o aceasta atunci. Dimpotrivă, s-au evacuat, acuma, ceea ce e o dovadă că se consideră cetățeni români”²⁴.

Faptul că basarabeni și bucovinenii în anul 1944 s-au refugiat benevol și nu constrânși de autoritățile române sau „sub imperiul paniceii” a fost o

²¹ *Ibidem*, Fond. Conferința de Pace de la Paris. Vol. 126, f.1.

²² *Ibidem*, f. 2.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

realitate, susținută de un șir de memorii ale refugiaților, adresate regelui sau primului ministru al României cu rugămintea să fie lăsați să trăiască în țara pentru care au luptat și ai cărei cetățeni se considerau. Așa, învățătorii refugiați din județul Soroca pe teritoriul județului Romanâți, adunați în orașul Caracal din ordinul autorităților polițienesci pentru a fi duși cu forța în Basarabia, într-un memoriu adresat primului ministru al României, scriau: „Faptul că ne-am refugiat din Basarabia în interiorul Țării, nu constituie un delict pentru ca șefii de post să ne culcagă ca pe borfași și să ne ducă la Caracal, pentru a ne înscrie forțat pentru plecarea în Basarabia, obligându-ne să semnăm declarații că plecăm de bunăvoie...”

Faptul că ne simțim români, ne-am născut din părinți români, am crescut românește, am învățat românește, am luptat pentru țara românească, și ne-am dat cauzei românești și ieri și azi, nu constituie un delict pentru șefii de post de a ne aduna ca pe niște criminali.

Faptul că în anul 1940 am locuit în Basarabia, nu constituie un certificat de proprietate asupra noastră din partea sovieticilor...

Noi învățătorii soroceni, refugiați pe teritoriul județului Romanâți, protestăm vehement și vestejăm măsurile brutale luate de cei în drept, pentru a ne trece în Basarabia și aceasta cu copii, femei și bătrâni.

În numele umanității, în numele democrației, în numele lui Dumnezeu, protestăm contra acestui procedeu terorist de a ne trece în Basarabia. Cerem cu hotărâre să fim lăsați să trăim în patria noastră România și cerem să ne dea libertate de a ne alege patria... Hotărârea noastră de a rămâne pe meleagurile acestei țări, este atât de mare, încât suntem decizi cu toții să murim imediat aici pe loc, decât să plecăm în Basarabia”²⁵. Funcționarii Camerei de agricultură din jud. Hotin care s-au evacuat în jud. Teleorman cereau autorităților românești „protecția Constituției Țării”, dreptul „la viață liberă în Țara Românească” și să fie lăsați în pace pentru a-și continua în liniște activitatea lor după specialitatea fiecăruia „spre binele și folosul Țării Românești”²⁶.

Pot fi aduse și alte dovezi care ilustrează că populația Basarabiei, atât în 1940, cât și în 1944, nu i-a așteptat pe sovietici „cu bucurie”. După datele procuraturii județului Bălți, în primele 9 luni după „eliberarea” județului, pentru eschivarea de la mobilizarea în Armata Sovietică, au fost trași la răspundere penală 54 de persoane. În lunile noiembrie–decembrie 1944 în raioanele Sîngereni, Sculeni, Edineț eschivarea de la înrolarea în Armata Sovietică căpătase caracter de masă. Eschivarea avea loc sub diferite motive. Unii țărani, pentru a nu fi înrolați, își provocau arsuri, se autoschilodeau. Pentru asemenea fapte, la sfârșitul anului 1944, numai în raionul Sîngereni au fost privați de libertate 5 oameni²⁷.

Țăranii căutau să se ferească pe diferite căi și de la mobilizarea la lucru în industria militară. În ultimele luni ale anului 1944, în județul Bender organele

²⁵ *Ibidem*, Fond. 71/1939, E. 9, vol. 185, f. 351–352.

²⁶ *Ibidem*, f. 366

²⁷ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM). Fond. 3085, inv. 3, d. 21, f. 40–42

de miliție erau în căutarea a 482 dezertori ai industriei de război, în orașul Bender – a 55. În luna decembrie 1944, procuratura județului Soroca a condamnat la diferite termene de închisoare, pentru eschivarea de la muncă în construcțiile militare, 9 persoane²⁸.

Ocupând Basarabia la 28 iunie 1940, autoritățile sovietice au purces imediat la crearea organelor puterii de stat. În multe localități comitetele executive erau organizate cu concursul nemijlocit al militarilor²⁹. Către mijlocul lunii iulie 1940 în cele 6 județe ale Basarabiei, care au intrat mai târziu în RSS Moldovenească, au fost organizate 1048 comitete executive sătești, 11 de orășel, 52 de plasă, 6 orășenești și 6 de județ. În ele au intrat circa 10 mii de persoane³⁰.

Paralel cu crearea organelor puterii de stat, în Basarabia și Bucovina de Nord au fost create și comitete ale PC(b) din Ucraina de județ, de plasă și orășenești. La 4 iulie 1940 componența comitetelor județene de partid a fost aprobată de către CC al PC(b) din Ucraina, iar cea a comitetelor de partid de plasă și orășenești de către Comitetul regional din Moldova al PC(b) din Ucraina. În județele, plasele și orașele care au intrat ulterior în RSS Moldovenească au fost create 61 comitete de partid – 6 de județ, 52 de plasă și 3 orășenești³¹.

Așa cum era de așteptat, în fruntea comitetelor executive și de partid au fost „aleși” simpatizanții sovieticilor, comuniștii ieșiți din ilegalitate (către 28 iunie 1940 în Basarabia erau 375 comuniști), țăranii cei mai săraci. Toți aceștia trebuiau să constituie sprijinul de nădejde al regimului la fața locului.

Lucrul comitetelor executive și de partid, până la crearea RSSM, a fost dirijat de către Comitetul regional din Moldova al PC(b) din Ucraina și Sovietul Suprem al Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, competențele cărora au fost extinse print-o hotărâre a CC al PC(b) din toată Uniunea și pe teritoriul Basarabiei. Această stare de lucruri a durat până la crearea Comitetului Central al PC(b) din Moldova și Guvernului RSSM³².

Imediat după 28 iunie 1940, conform planurilor autorităților sovietice, Basarabia trebuia să fie inclusă în componența Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești. Însă în timpul mitingurilor organizate de autoritățile sovietice cu prilejul ocupării Basarabiei și în timpul adunărilor convocate cu ocazia alegerii organelor locale ale puterii, iese la suprafață o altă idee alături de cea a unirii Basarabiei cu RASSM, ceea ce ar fi însemnat de fapt alipirea Basarabiei la Ucraina: cea a unirii RASSM cu Basarabia și crearea pe baza lor a unei republici unionale.

Această „dolcanță a populației din Basarabia” a fost adusă la cunoștința conducerii de la Kremlin de către liderii Comitetului regional din Moldova al

²⁸ *Ibidem*, d. 22, f. 58, 88, 128.

²⁹ I.G. Bodrug, *Soveti i obțestvenno-politicescaia aktivnosti trudeașihsea MSSR*, Chișinev, 1988, p. 23.

³⁰

³¹ A.M. Lazarev, *God 1940...*, p. 96.

³² A.V. Repida, *Obrazovanie Moldavsoi CCR*, Chișinev, 1983, p. 189–190.

PC(b) din Ucraina și ai Sovietului Comisarilor Poporului al RASSM. În consecință, la 10 iulie 1940 această chestiune a fost discutată la ședința comună a Biroului Politic al CC al PC(b) din toată Rusia și a Sovietului Comisarilor Poporului al URSS. La ședință au participat I.V. Stalin, V. Molotov, K. Vorosilov, M. Kalinin, L. Kaganovici, G. Malencov, A. Andreev, A. Micoian, L. Beria, N. Svernic ș.a. Din ziarul „Pravda” de la 11 iulie 1940 aflăm că SCP al URSS și BP al PC(b) din toată Rusia au susținut cererea Organizației de partid din Moldova și a Guvernului RASSM cu privire la „reunirea populației moldovenești a Basarabiei cu populația moldovenească din RASSM” și a hotărât să intervină pe lângă Sovietul Suprem al URSS cu propunerea corespunzătoare³³.

Citind cu atenție rândurile de mai sus, vedem că în realitate „cererea” populației dintre Prut și Nistru cu privire la statutul juridic al Basarabiei în componența Uniunii Sovietice nu că a fost susținută, dar respinsă. Or, unirea în întregime a Basarabiei cu RASSM și formarea unei republici unionale și unirea în același scop numai a „populației moldovenești” din aceste teritorii nu era același lucru. O așa formulare mai permitea a recroi atât teritoriul Basarabiei, cât și al RASSM.

Până în prezent: nu dispunem de stenograma ședinței de la 10 iulie 1940, dar credem că hotărârea luată la ședință a fost adoptată la insistența liderilor Guvernului de la Chiev și ai PC(b) din Ucraina, precum și ai ucrainenilor din Biroul politic al PC(b) din toată Rusia și din SCP al URSS. Despre acest fapt ne vorbesc mai ales materialele cu privire la delimitarea teritorială între RSSM și RSS Ucraineană, care au fost pregătite la Chiev pentru a fi prezentate Prezidiului Sovietului Suprem al URSS. Ele abundă în falsificări ce aveau menirea să justifice pretențiile Ucrainei asupra teritoriilor care au fost rupte ulterior din Basarabia. Ele astăzi sunt cunoscute opiniei publice³⁴, din care motiv nu mai facem referire la ele. Dorim doar să menționăm niște fapte mai puțin cunoscute, care demonstrează că *în anul 1940 Ucraina, răpind (cu acordul Moscovei) de la Basarabia județele Hotin, Akkerman și Izmail, și-a satisfăcut niște pretențiuni teritoriale mai vechi.*

Un șir de documente mărturisesc, că încă în 1917 Ucraina dorea să anexeze Basarabia ori măcar o parte din ea³⁵. Este destul de convingătoare, în acest sens, corespondența dintre șefii delegațiilor ucraineană și germană, la tratativele de la sfârșitul anului 1917 de la Brest Litovsc. În acel moment punctul de vedere german în ce privește Basarabia era următorul : „Basarabia trebuie împărțită în trei părți: partea moldovenească trebuie să fie sub oblăduirea României, părțile ucrainene vă aparțin D-voastră (Ucrainei – aut.) iar în mijloc trebuie formată o zonă neutră din cei 70 000 nemți, care locuiesc o suprafață

³³ Vezi: „Kommunist Moldavii”, 1990, Nr. 9, p. 81.

³⁴ Vezi: „Vocea poporului”, 30 aprilie, 1990; *Pactul Molotov–Ribbentrop și consecințele lui ...*, p. 82–116; „Kommunist Moldavii”, No. 9, str. 80–88.

³⁵ Vezi: Mitru Ghițiu. Basarabia și pretențiile teritoriale ale Radei Centrale Ucrainene (1917–1918). – „Cugetul”, 1992, Nr.2; Marin C. Stănescu. Basarabia și Rada Ucraineană. „Revista de istorie militară”. 1992. Nr.5 (16).

de 400 000 desetine pământ; eu (Khulman – aut.) cred că nemții din România (românești) se vor alipi la această zonă și astfel se va forma un stat aparte sub protectoratul nostru”. Șeful delegației ucrainene Servine, în scrisoarea de răspuns adresată lui Khulman împărtășea punctul de vedere german, dar considera că „partea moldovenească a Basarabiei ar trebui să fie scoasă într-o unitate separată, fără a o alipi la România”. Acest fapt, scria în continuare Servine „ar slăbi pe viitor România, care în genere se află sub influența Franței și a Angliei”³⁶.

Peste câteva zile după ce „Sfatul Țării” de la Chișinău votează la 27 martie/9 aprilie 1918 unirea Basarabiei cu România, Rada centrală Ucraineană declară că „ea nu recunoaște hotărârea „Sfatului Țării” cu privire la unirea Basarabiei cu Regatul Român ca act de liberă exprimare a voinței tuturor popoarelor ce locuiesc pe teritoriul Basarabiei” și își exprimă nădejdea că „Guvernul Român va găsi o bază solidă în chestiunea Basarabiei pentru o înțelegere care ar putea să mulțumească ambele părți”³⁷. Prin „înțelegere care ar putea să mulțumească ambele părți” liderii Radei de la Chiev aveau în vedere împărțirea Basarabiei între România și Ucraina. Poziția fermă a României de a nu ceda Ucrainei nici o palmă de pământ din Basarabia face ca la sfârșitul anului 1918, cu concursul Chievului, la Odesa să apară 2 organizații care aveau drept scop ruperea Basarabiei de România și anexarea ei la Ucraina, ori la Rusia, în cazul restabilirii fostului imperiu țarist.

Una dintre organizații (Societatea pentru salvarea Basarabiei) avea caracter politic, iar a doua (Comitetul Militar de Salvare a Basarabiei) – caracter militar.

Activitatea acestor organizații în perioada anilor 1918–1920 poate fi tema unui studiu special, de aceea nu ne vom opri asupra ei. Ne vom limita să spunem că, pe lângă alte sarcini, organizațiile amintite aveau și scopul de a face propagandă antiromânească în Basarabia, de a-i convinge pe tinerii, și mai ales pe ofițerii basarabeni, să treacă în Ucraina ca să se înscrie în detașamente ce ar ataca mai târziu Basarabia, să înființeze puncte de agitație în Basarabia, care la momentul oportun ar porni răscoală în spatele frontului român ș. a. „Totodată Comitetul Militar înregistra prin agenții săi la Jmerinca, Razdelnaia și Tiraspol pe prizonierii basarabeni ce se întorceau din Austria și Germania, luându-le angajamentul că la momentul oportun se vor aduna sub ordinele unor comandanți trimiși în spatele lor, spre a forma unități de partizani în spatele frontului român. Orașul Tiraspol urma să fie centrul formării primelor unități de atac contra Basarabiei; ele erau comandate de colonelul Juriari și încadrate cu un efectiv de 1 000 ofițeri... Familiile ofițerilor înrolați erau întreținute de Comitetul Militar din Odesa”³⁸.

Am considerat necesar să facem această digresiune în relațiile Basarabiei și Radei Centrale și româno–ucrainene din anii 1917–1919 nu numai pentru că

³⁶ Arhiva MAI al României, Fond. 71/1914, E. 2, partea a 2-a, vol. 47, f. 132–133.

³⁷ *Ibidem*, Fond. 71/URSS, vol.133, f. 231–232.

³⁸ *Ibidem*, Fond. 71/1914, E. 2, vol.29, f.145.

acestea sunt puțin reflectate în literatura istorică, dar și pentru a arăta că actul dezmembrării Basarabiei în 1940, care are până în prezent consecințe nefaste pentru Basarabia, a fost rezultatul firesc al politicii duse de naționaliștii ucraineni, indiferent unde au activat la Chiev ori Moscova.

La începutul lunii august 1940 la Moscova a avut loc Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS de legislatura întâi pe a cărei ordine de zi a figurat chestiunea „Cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești și includerea părții de nord a Bucovinei și a județelor Hotin, Akkerman și Izmail ale Basarabiei în componența Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene”³⁹. La sesiune a participat și o delegație comună din Basarabia și RASSM. În cuvântarea sa la sesiune T. A. Constantinov, Președintele Sovietului Comisarilor Poporului al RASSM, a cerut „formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Unionale din numărul de raioane cu populație preponderent moldovenească ce intră actualmente în componența RASS Moldovenești și din 6 județe ale Basarabiei : Bălți, Bender, Cahul, Chișinău, Orhei și Soroca”⁴⁰.

Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS a satisfăcut cererea lui Constantinov, a cărui cuvântare parcă ar fi fost pregătită la Chiev. În legea cu privire la formarea RSS Moldovenești unionale și primirea ei în componența URSS, adoptată la 2 august 1940 se menționa : „Satisfăcând dorința oamenilor muncii din Basarabia și din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească cu privire la reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din RASS Moldovenească și călăuzindu-se de principiul sovietic al dezvoltării libere a naționalităților, Sovietul Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste hotărăște:

1. A forma Republica Sovietică Socialistă Moldovenească unională”⁴¹.

În articolul 2 al Legii se spunea: „A include în componența Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești unionale orașul Tiraspol și raioanele Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Slobozia și Tiraspol ale Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, orașul Chișinău și județele Bălți, Bender, Chișinău, Cahul, Orhei, Soroca ale Basarabiei”⁴².

La 4 noiembrie 1940 a fost determinat definitiv hotarul administrativ dintre RSSM și Ucraina: Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a emis decretul „Cu privire la stabilirea frontierei între Republica Sovietică Socialistă Ucraineană și Republica Sovietică Socialistă Moldovenească”. „Frontierele” stabilite atunci pentru RSS Moldovenească corespund cu frontierele actuale ale Republicii Moldova.

După precizarea „frontierelor” RSSM, a avut loc reforma teritorial-administrativă. În luna noiembrie 1940 Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM,

³⁹ „Vocea Poporului”, 30 aprilie, 1990.

⁴⁰ *Formarea RSS Moldovenești și crearea Partidului Comunist al Moldovei*, Chișinău, 1984, p. 208.

⁴¹ *Istoria RSS Moldovenești*, Chișinău, 1984, p. 377.

⁴² „Vocea poporului”, 30 aprilie, 1990.

prin 2 decrete, a stabilit frontierele județelor și raioanelor (raioanele au fost organizate în locul plaselor) . La data de 1 decembrie 1940 în Moldova erau 6 județe, 58 raioane, 14 orașe, inclusiv 4 de subordonare republicană, 11 orașele muncitorești și peste 1100 sate⁴³.

La 15 august 1940 Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a emis 2 decrete care au pus începutul organizării economiei RSS Moldovenești pe baze socialiste. În corespundere cu decretul „Cu privire la naționalizarea băncilor, întreprinderilor industriale și comerciale, transportului feroviar și fluvial și mijloacelor de telecomunicații din Basarabia”, Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a naționalizat cu începere din 28 iunie toate mijloacele și uneltele de producție fixe în ramurile menționate. Au fost naționalizate băncile și instituțiile de credit, casele de împrumuturi și economii, transportul feroviar și fluvial, mijloacele de telecomunicații; principalele întreprinderi industriale, precum și întreprinderile industriei poligrafice, uzinele electrice, tramvaiele și autobuzele; spitalele, sanatoriile, instituțiile de învățământ, cinematografele, teatrele, stadioanele, muzeele, galeriile de tablouri, hotelurile și imobilele mari, etc. În raioanele dintre Prut și Nistru ale Moldovei au fost naționalizate circa 500 de întreprinderi industriale⁴⁴.

Al doilea decret „Cu privire la restabilirea pe teritoriul Basarabiei a legilor sovietice referitoare la naționalizarea pământului” a fost emis în scopul confiscării pământului marilor proprietari funciari și distribuirii lui la țăranii lipsiți de pământ ori cu puțin pământ. În conformitate cu acest decret, în Basarabia au intrat în vigoare legile sovietice despre pământ adoptate de bolșevici începând cu anul 1917. Întregul pământ cu bogățiile subsolului, pădurile și apele lui a fost declarat proprietate de stat. Proprietatea moșierească și capitalistă asupra pământului a fost lichidată.

În conformitate cu decretul „Cu privire la restabilirea pe teritoriul Basarabiei a legilor sovietice referitoare la naționalizarea pământului” și cu hotărârile CC al PC(b)M și SCP al RSSM din 20 septembrie 1940 „Cu privire la confiscarea surplusurilor de pământ și înzestrarea gospodăriilor țărănești fără pământ în județele RSS Moldovenești” și din 14 octombrie 1940 „Cu privire la stabilirea unei norme maxime de vie și livezi în gospodăriile țărănești din județele RSS Moldovenești” de la marii proprietari de pământuri, mănăstiri, biserici și de la chiaburii din RSSM au fost expropriate 271,4 mii ha pământ. 242,6 mii ha de pământ din totalul pământului expropriat, inclusiv 71 mii ha cu semănături cu tot și 3,3 mii ha de vie și livezi ulterior a fost împărțit la 186,4 mii de gospodării țărănești fără pământ sau cu puțin pământ. Pe lângă aceasta, gospodăriile țărănești care nu aveau vite și inventar au primit fără plată peste 64 mii capete de vite de tracțiune și vite productive, precum și o parte din mașinile și inventarul agricol, confiscate de la marii proprietari funciari⁴⁵.

⁴³ I.G. Bodrug, *Sovetî i obșestvenno-politicescaia activnosti ...*, p. 27.

⁴⁴ *Istoria RSS Moldovenești*, Chișinău, 1984, p. 380.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 383.

Actul creării republicii și transformările care au început în Basarabia după 28 iunie 1940 au fost legitime în Constituția RSSM care a fost adoptată în februarie 1941 de prima sesiune a Sovietului Suprem al RSSM.

Constituția RSSM, care cu unele modificări a fost în vigoare până în anul 1978, a fost alcătuită în concordanță cu principiile de bază al Constituției URSS din anul 1936. Articolul 1 proclama RSS Moldovenească stat „socialist al muncitorilor și țăranilor”, a cărui bază politică o alcătuiau „sovietele deputaților truzitorilor” (art. 2), iar cea economică – „sistemele socialiste a gospodăriei și proprietatea socialistă asupra uneltelor și mijloacelor de producere” (art. 4).

Cetățenilor RSSM, indiferent de apartenența lor națională și de rasă, li se asigura și garanta dreptul la muncă, odihnă, învățatură, asigurarea materială la bătrânețe (art. 96–99). Articolul 100 acorda femeii drepturi egale cu ale bărbatului. Cetățenilor republicii li se garanta libertatea cuvântului, presei, adunărilor și mitingurilor, manifestărilor și demonstrațiilor, „neatingerea persoanei și locuinței” etc.

Articolele 108–111 conțineau obligațiile cetățenilor RSSM: „să îndeplinească legile, să păstreze disciplina muncii, să se poarte șiinstit față de datoria obștească, să stimeze regulile convețuirii socialiste”, „să păzească și să întărească proprietatea obștească”, etc. „Persoanele care atentează asupra proprietății obștești socialiste, – se stipula în art. 109, – sînt dușmanii norodului” (poporului –aut.).

Ca și Constituția URSS din anul 1936, Constituția RSSM era bazată pe teoria separației puterilor în stat – legislativă, executivă și judecătorească. Conform articolului 23 al Constituției unicul organ legislativ în republică era Sovietul Suprem al RSSM, ales de către cetățenii republicii pe termen de 4 ani și care exercita toate atribuțiile și competențele RSS Moldovenești ca organizație statală care nu contravineau Constituției URSS. Organul superior executiv al RSSM a fost declarat Sovietul Comisarilor poporului, iar cel judecătorec – Judecătoria Supremă a RSSM.⁴⁶

În anii puterii sovietice, inclusiv în anii 1941–1950, între cadrul constituțional și practica social-politică din RSS Moldovenească a existat o distanță foarte mare. Drepturile și libertățile cetățenești proclamate în Constituție au avut un caracter declarativ. Cetățenii se puteau bucura de libertățile proclamate în Constituție numai dacă ele nu contravineau intereselor Partidului Comunist și imperiului sovietic. Libertatea cuvântului însemna de fapt libertatea de a proslăvi comunismul, imperiul și pe „fratele mai mare”, libertatea manifestațiilor și demonstrațiilor era în realitate defilarea prin fața liderilor PC aflați la tribune și cărora asemenea manifestații și demonstrații le creau iluzia susținerii din partea poporului și a legitimității puterii lor.

Sovietul Suprem al RSSM, declarat de constituție organ superior al Puterii de stat, a avut un caracter decorativ în structura sistemului politic al

⁴⁶ Sesiia întâia a Sovietului Suprem a RSS Moldovenești (8–12 fevrali anul 1941). Chișinău, 1941, p. 89–108.

republicii. Sesiunile Sovietului Suprem care durau doar 2–3 zile, aveau loc totdeauna după sesiunile Sovietului Suprem al URSS și de cele mai multe ori la ele se discutau chestiuni deja hotărâte la Moscova⁴⁷.

Deținătorul real al puterii politice în republică era CC al PCUS, care a delegat o parte din atribuțiile sale CC al PC(b) din Moldova. Putem spune cu certitudine că în Moldova, din iunie 1940 și până la sfârșitul anilor 80, nici o lege, nici o hotărâre importantă pentru republică nu s-a adoptat fără aprobarea Moscovei.

Mai mult decât atât, Moscova, neavând încredere în conducerea Moldovei, a creat în republică, începând cu aprilie 1941, instituția împuterniciților CC al PC(b) al Uniunii Sovietice și ai Sovietului Comisarilor Poporului al URSS pentru RSS Moldovenească, care practic guvernau republica din culise. Din aceleași rațiuni în martie 1945 CC al PC(b) din Uniunea Sovietică a creat un Birou special pentru Moldova al CC al PC(b) din Uniunea Sovietică. În anii 1947–1949 Biroul era format din 8 secții (care dublau funcțiile majorității ministerelor din republică): a organelor de partid, comsomoliste și sindicale, de planificare și finanțe, administrativă, industrie, transporturi, agricolă, muncă în rândurile femeilor. În Birou intrau 16 persoane care se aflau la evidență de partid la CC al PC(b) din Uniunea Sovietică și se subordonau nemijlocit acestuia. În afară de acei 16 în Birou au fost incluși secretarii CC al PC(b) din Moldova – N.L. Salogor și N.G. Coval, președintele Consiliului de Miniștri – G. I. Rudi, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM – F.G. Brovco.

Hotărârile Biroului pentru Moldova al CC al PC(b) din Uniunea Sovietică erau obligatorii pentru toate organele de partid, sovietice și obștești din Moldova. Credem că acest fapt, precum și acela că președintele Biroului pentru Moldova al CC al PC(b) din Uniunea Sovietică putea obliga Biroul CC al PC(b) din Moldova să discute anumite chestiuni la ședințe, vorbesc destul de convingător că organele constituționale ale Moldovei și cele superioare ale PC(b) din Moldova, în anii postbelici, erau departe de a conduce republica așa cum o considerau ele de cuviință.

Credem că nu se poate vorbi despre instaurarea Puterii Sovietice în Basarabia fără a stăruia asupra unuia dintre mijloacele cele mai drastice de implantare a regimului în teritoriile străine și de convertire a „noilor veniți” în „raiul socialist” la ideologia comunistă. Este vorba de „*politica de deznaționalizare*”.

Urmărind promovarea acesteia de către autoritățile sovietice devine de neocolit concluzia că acestea, în problema națională, au fost niște continuatoare fidele ale țarismului. Din 1812 până în anul 1917 imperiul țarist, în Basarabia⁴⁸, ca și în celelalte colonii ruse, a dus cu multă perseverență o politică orientată

⁴⁷ În anii 1941–1951 în republică au activat Sovietele Supreme ale RSSM de legislație 1 și a 2-a. Deputații Sovietului Suprem s-au întrunit în 12 sesiuni, dintre care 3 jubiliare. Deputații la sesiuni au discutat în total 46 de chestiuni, câte 3,8 chestiuni la o sesiune.

⁴⁸ *Anii grei ai colectivizării*. Chișinău, 1990, p. 142.

spre deznaționalizarea populației autohtone⁴⁹. Scoaterea în anul 1833 a limbii „moldovenesti” din administrație (cu excepția bisericii), interzicerea în anul 1842, a predării în limba „moldovenească” în școala primară și medie, suspendarea, în 1865, a predării limbii „moldovenesti” în liceul din Chișinău iar mai târziu și în celelalte școli din ținut sunt doar câteva acțiuni ale țarismului care vorbesc despre politica sa de deznaționalizare dusă în Basarabia până la 1917⁵⁰.

Politica țaristă de deznaționalizare a popoarelor a fost nu numai preluată de bolșevici, dar și dezvoltată, aplicată în practică prin mijloace cu mult mai violente.

În anul 1940, deznaționalizarea românilor s-a început prin crearea în Basarabia și Bucovina de Nord a unei stări de spirit ostilă românismului. Radioul și presa se întreceau în a zugrăvi în culori negre România. Despre anii 1918–1940 din istoria Basarabiei a început să se vorbească și să se scrie ca despre un regim de ocupație dintre cele mai crunte. În acest scop se folosea pe larg calomnia. Așa, postul de radio Moscova (care își transmitea emisiunile în limbile rusă, germană, franceză, italiană, ungară, iar mai târziu și în română) chiar în ziua de 28 iunie 1940, într-o emisiune în limba rusă de la orele 22,30, transmitea: „... Trăiască Armata Roșie! Trăiască tovarășul Stalin! Acestea erau strigătele populației basarabene care a văzut – în sfârșit – libertatea Basarabiei de sub jugul asupritor al boierilor români... Noaptea întunecată s-a ridicat de deasupra Basarabiei, care a stat 22 de ani sub asuprirea capitaliștilor și latifundiarilor români”⁵¹. La 1 iulie același an, același post, la aceeași oră, transmitea următoarea mărturisire a unui pescar din Basarabia: „N-am avut viață până acum, ci întunericul nopții. Noi pescarii prindem pește mult și gustos, prindeam zi și noapte, însă nu aveam voie să-l mâncăm pentru că era rezervat boierilor români, proprietarilor, funcționarilor și autorităților care ne sugeau sângele”⁵². Se falsifica și trecutul Basarabiei. Așa, în articolul „*Istoria Basarabiei și a Moldovei*”, publicat la 3 iulie 1940 în ziarul de la Moscova „Izvestia”⁵³, citim că “Din vecii vecilor Basarabia este populată de slavi”. Mai mult ca atât, ziarul stipula că în sec. II al erei noastre „triburile slave populau nu numai Basarabia, dar și teritoriile principatelor Dunărene”.

Pentru a crea o idee falsă în opinia publică internă și externă asupra componenței etnice a Basarabiei, precum și pentru a contesta României orice drept asupra provinciei sale, care i-a fost răpită, autoritățile de ocupație mai vorbeau despre un „popor moldovenesc” în Basarabia, deosebit de cel din dreapta Prutului, și căutau argumente pentru a dovedi deosebirea etnică între români și moldoveni și înrudirea ultimilor cu slavii.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Vezi: *Istoria RSS Moldovenești*, Chișinău, 1967, vol. I, p. 617, 684, 685; A. Boldur, *Istoria Basarabiei*, București, 1992, p. 463–468.

⁵¹ Arhiva MAE al României. Fond. Conferința de Pace de la Paris, vol. 124, f. 125.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ „Izvestia”, 3 iulie 1940.

Dar cu toată falsificarea istoriei și propaganda antiromânească dusă în ținut, atâta timp cât în Basarabia se vorbea și se scria la fel ca în dreapta Prutului, toate argumentele invocate de autoritățile de ocupație pentru a demonstra deosebiriile dintre români și moldoveni erau șubrede. De aceea următorii pași pe calea deznaționalizării românilor din Basarabia a fost extinderea în ținut a dialectului transnistrean și înlocuirea alfabetului latin cu cel chirilic. „Luând în samă șererea organizațiilor Sovietice Socialiste Moldovenești, precum și a șetătenilor Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești despre treșerea scrierii moldovenești la alfavitul rus, – citim în stenograma Sesiunii întâia a sovietului Suprem al RSSM din februarie 1941, – Sovietul Suprem a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești hotărăște:

1. A treșe scrierea moldovenească de la alfavitu latin la alfavitu rus pe teritoria întregii Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești dela 1 mart anu 1941...”⁵⁴.

Pentru a facilita opera de captare a basarabenilor la ideologia comunistă, în teritoriul ocupat s-a recurs și la „înlăturarea din conștiința oamenilor a prejudecăților religioase”. Dar acest lucru se înfăptuia nu numai prin educația ateistă în rândul populației, dar și prin aplicarea largă a violenței. Se închid bisericile, sunt prigoși credincioșii, interzise obiceiurile și tradițiile vechi ca fiind contaminate de religiozitate. În consecință, în anii 1940–1941 în Basarabia 13 biserici au fost distruse, 27 transformate în cluburi, depozite, săli de gimnastică, etc., iar 48 de preoți au fost uciși sau deportați⁵⁵.

Nici în anii postbelici atitudinea regimului stalinist față de religie, biserică și credincioși nu s-a schimbat. Religia continuă să fie considerată un fenomen care nu numai că compromite (asemeni alcoolismului, criminalității, corupției) socialismul ce se construiește în republică, dar îi impune ultimului valori și idealuri de alternativă. Ca urmare, atât fețele bisericesti, cât și credincioșii continuă să fie represați; cu și fără pretext se desființează comunitățile religioase, se dărâmă și se închid bisericile, case de rugăciuni. Astfel, la 1 ianuarie 1948 din 943 biserici, câte erau în republică, funcționau doar 603, în care oficiau serviciul divin doar 376 preoți⁵⁶. În luna martie anul 1951 o parte dintre sectanții din republică, și anume iegoviștii (723 de familii) sunt deportați peste hotarele republicii iar averea lor a fost confiscată și transmisă colhozurilor⁵⁷.

Cu toate măsurile de prigonire a credincioșilor și bisericii în anii 1940–1941 și postbelici, religiozitatea în rândul populației republicii era foarte înaltă. În ianuarie 1948 Împuternicitul Consiliului pentru afacerile bisericii ortodoxe de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS pentru Moldova

⁵⁴ „Sesia întâia a Sovietului Suprem al RSS Moldovenești (8–12 fevrali anul 1941) ...”, p. 89–108.

⁵⁵ *Basarabia Desrobită*, București, 1942, p. 160.

⁵⁶ „Sociologie Românească”, serie nouă, Anul 3, 1992, Nr. 3, p. 289.

⁵⁷ „Sovetscaia Moldavia”, 23 noiabrea, 1990.

Romenschi, într-un raport către guvernul republicii, scria referitor la aceasta: „În urma supravegherii personale și studierii permanente a activității bisericești și preoțimii, precum și a stării religiozității, se vede că aceasta este înaltă în mijlocul populației moldovenești băștinașe”. În continuare arăta că în zilele de duminică și alte sărbători religioase bisericile din localitățile sătești erau frecventate de 150–200 de oameni. Pretutindeni se îndeplineau și serviciile religioase. Așa, de la 1 ianuarie până la 1 octombrie 1947, în timp ce bântuia foametea în republică, în 86 biserici din blagocinul Chișinău au avut loc 2 932 botezuri și 464 cununii, iar în 22 biserici din blagocinul Bender – 1 163 botezuri și 180 cununii⁵⁸. Preoțimea se bucura de o autoritate deosebită în rândul populației – credincioșii aduceau preoților ofranda pentru îndeplinirea serviciilor religioase, în multe localități plăteau pentru ei impozitele, plecau la ei după sfaturi etc.

Reprezentanții regimului aveau o atitudine diametral opusă față de preoți și credincioși. De pildă în anul 1947 în satul Caracui raionul Kotovschi (astăzi Hîncești) președintele Sovietului sătesc din localitate l-a dat afară din casă pe preotul Burianov N.D., instalându-se el și familia sa în casa preotului. În satul Batîr raionul Căinari casa preotului Condiu P., a fost transformată în cârmuire de colhoz, iar stăpânul lăsat pe drumuri fără acoperiș⁵⁹. „Duminică 10 iulie 1955, – citim într-un document de arhivă, – la mănăstirea Suruceni au apărut directorul fabricii de vin din Ialoveni r. Chișinău Carataev A. G., membru al PCUS, președintele colhozului „Voroșilov” din r. Chiperceni Vidiș, membru al PCUS și cu alți trei bărbați și două femei până în prezent neidentificați, toți în stare de ebrietate. Au început a se purta ca niște huligani fugărind călugării, strigând pentru că aceștia mai trăiesc încă la mănăstire, dar nu se împrăștie de acolo. S-a manifestat prin purtarea sa mai ales Vidiș, care alerga cu cuțitul în mână. I.N. Vidiș a vrut să-i taie barba unui călugăr bătrân, iar pe starețul mănăstirii Gargalîc a încercat să-l lovească cu cuțitul în biserică, unde a dat busna în timpul slujbei. Călugării i-au venit în ajutor starețului, i-au luat lui Vidiș cuțitul și l-au dat afară din biserică. Slujba în biserică s-a întrerupt pentru că enoriașii s-au împrăștiat. După aceasta Vidiș și ceilalți scandalagii beți n-au încetat acțiunile lor huliganice și au continuat să alerge prin curtea mănăstirii strigând: dați măcar un călugăr să-l omor”⁶⁰.

În locul valorilor creștine și naționale erau impuse valori noi. În locul credinței în Dumnezeu se propovăduia doctrina comunistă și credința față de idolii ei. Dragostea de baștină, de tradiții, de valorile naționale în general era substituită cu dragostea pentru “primul stat socialist din lume”, cu dragostea pentru o istorie revizuită de pe poziții de clasă, pentru cultura poporului rus, cultură apreciată și ea de pe pozițiile marxism-leninismului. Au fost schimbate denumirile unor străzi și localități. Monumentele lui Lenin, Stalin, ale

⁵⁸ „Sociologie Românească”, Serie nouă, Anul 3, Nr. 3, 1992, p. 289.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*.

luptătorilor pentru puterea sovietică ș.a. au împânzit satele și orașele. Operele clasicilor literaturii române au fost interzise. La fel și lucrările istoricilor români “burghezi”.

Despre atitudinea oamenilor față de noile valori comuniste ni se pare semnificativ următorul exemplu. În comuna Hânțești din fostul județ Lăpușna, în anul 1940 sovieticii au ridicat o statuie a lui G. Kotovschii, un hoț până la revoluția rusă din anul 1917, care a săvârșit mai multe furturi, inclusiv la Hânțești, dar care în anii puterii sovietice a ajuns „erou legendar al războiului civil”. La dezvelirea statuii a vorbit și cântărețul bisericii din localitate, care a spus: „Ne pare și nouă ghine că avem și noi un monument în târgul ista, dar nu trebuie să-l puneți pe tâlharul ista chiar lângă biserică”⁶¹. Pentru aceste cuvinte cântărețul bisericii a fost imediat arestat.

Știm că în anii 1812–1917, pentru a slăbi elementul autohton, țarismul colonizează Basarabia cu ruși, ucrainenii, bulgari, găgăuzi, germani etc. acordându-le privilegii foarte mari, creându-le o situație social-economică mai favorabilă decât cea a moldovenilor⁶². În anul 1940, pentru a schimba aspectul etnic al teritoriului dintre Prut și Nistru, politica de alogenizare a Basarabiei promovată de țarism, este reactualizată de către stalinisti. Deja în august 1940, organele partidului bolșevic și ale puterii sovietice au mobilizat și au trimis din Basarabia în regiunile îndepărtate ale imperiului la muncă forțată 53 356 de tineri⁶³. La data de 4 octombrie 1940 pentru Comisariatele poporului ale cărbunelui, construcțiilor și centralelor electrice ale URSS, din Moldova, din planul de recrutare de 57 mii persoane, fuseseră recrutate 29,5 mii⁶⁴. În anii 1948–1960 numai muncitorii (fără membrii familiei) recrutați pentru munci la „marile șantiere comuniste” au depășit cifra de 196 mii persoane⁶⁵.

În același timp, din Ucraina și Rusia în republică erau aduși zeci de mii de ruși și ucrainenii. Așa, în primele luni de ocupație pentru a „acorda ajutor truiditorilor din raioanele eliberate în construcția socialistă” numai din RSFSR și Ucraina sosesc în Moldova peste 5 000 de lucrători de partid și sovietici, precum și alți căutători de pâine ușoară⁶⁶. În toamna anului 1940 după ce din sudul Basarabiei s-au repatriat circa 85 mii de germani⁶⁷, pământurile lor n-au fost date în folosință țăranilor basarabeni fără pământ, așa cum ar fi fost firesc, ci la 10 mii de familii colhoznice aduse din Ucraina⁶⁸.

Rușii, ucrainenii, bielorușii și mai puțin reprezentanții altor naționalități care soseau în republică, ca și coloniștii din Basarabia secolului XIX, se

⁶¹ „Răsăritul”, Nr. 11–12, 1941, p. 5–6.

⁶² Vezi: Ștefan Ciobanu, *Basarabia. Populația, istoria, cultura*. Chișinău, 1992, p. 28–40.

⁶³ „Moldova Suverană”, 27 iunie, 1991.

⁶⁴ ANRM. Fond. 2848, inv. 11, d. 3, f. 215.

⁶⁵ *Deportări și neodeportări*, Chișinău, 1990, p. 39.

⁶⁶ I.G. Bodrug, *Sovetî i obșestvenno-politicescaia activnosti ...*, str. 22.

⁶⁷ „Revista de istorie a Moldovei”, 1992, Nr. 2, p. 22.

⁶⁸ „Moldova Suverană”, 27 iunie, 1991.

bucurau de anumite privilegii în comparație cu românii. Străinii veniți în republică mai ușor avansau în post, mai repede primeau locuințe, aveau acces la clinici și spitale de calitate, beneficiau de facilități pentru a pleca peste hotare, etc. Că în anii de ocupație sovietică românii din Moldova nici pe departe nu erau pe picior de egalitate cu rușii și cu veniții de pe aiurea ne vorbește și procentajul lor în organele de stat și de partid din republică. În anul 1949, în 38 de ministere și departamente din republică, inclusiv în aparatul lor central, din 1970 de persoane românii constituiau numai 8,4% (166). La Ministerul Agriculturii al RSSM din 138 de lucrători – români erau numai 6⁶⁹. (O asemenea politică de cadre, reontgenografiată de înțelepciunea populară, a dat naștere proverbului cu o foarte largă răspândire: „Dacă vrei să fii ministru, trebuie să fii de peste Nistru”). Românilor le era îngădit accesul în PCUS. În primii 4 ani de după război din rândurile populației băstinașe au fost primiți în calitate de candidați în partid doar 1213 persoane, ori 27,4% din numărul total al celor primiți⁷⁰.

În anii stalinismului, pentru a se impune în Moldova, sovieticii au aplicat pe larg și *teroarea roșie*. Deja la 9 iulie 1940 Sovietul Comisarilor poporului al URSS emite hotărârea Nr. 1201–471 „s” „Cu privire la activitatea tribunalelor militare pe teritoriul Basarabiei și Bucovinei de Nord”. Conform acestei hotărâri, tribunalele militare aveau dreptul să „... ia spre cercetare dosarele vizând infrațiunile contrarevoluționare și banditismul locuitorilor din Basarabia și Bucovina de Nord, infrațiunile urmând să fie calificate conform articolelor corespunzătoare ale Codului penal al RSS Ucraineană”⁷¹. Conform datelor publicate de Ministerul Securității Naționale al Republicii Moldova, în anii stalinismului de către aceste tribunale militare și Judecătoria Supremă a RSSM au fost condamnați la moarte 5 485 persoane⁷². Pentru a nimeri la închisoare „nu era nevoie de dovezi, nu era nevoie de mărturii și de apărare: funcțiunea îndeplinită sub regimul românesc, atitudinea avută cândva sub acea stăpânire, calomnia unui răuvoitor sau numai simpla bănuială, era de ajuns pentru ca individul să fie ridicat de acasă, judecat sumar și aruncat în întunericul temniței...”.

Scopul urmărit de regim prin aplicarea terorii era de a inocula în societate frica la nivelul colectivității pentru ca omul să trăiască permanent cu teama de autorități, să se „îmbolnăvească de frică”, ceea ce l-ar fi făcut mai dirijabil, mai incapabil de a se împotrivi autorităților.

Pe lângă organele represive ale statului, colportor al fricii în societate era orice reprezentant al puterii de stat. Pentru a îndeplini planurile, directivele „de sus”, reprezentanții puterii de stat erau nevoiți să recurgă la violență și, conștient sau nu, răspândeau frica în societate⁷³. Cazurile de abuz de putere

⁶⁹ „Nistru”, 1989, Nr. 7, p. 108.

⁷⁰ Anii grei ai colectivizării ..., p. 144.

⁷¹ „Sfatul Țării”, 22 aprilie, 1992.

⁷² „Sovetscaia Moldavia”, 23 Noiembrie, 1990.

⁷³ Vezi: M. Gribincea *Subsistemul stalinist al fricii în satul moldovenesc din stânga Prutului*, în „Alternative”, 1991, nr. 7–10.

comise de reprezentanții regimului cu diferite ocazii, care vor fi aduse drept exemple pe parcursul întregii lucrări, credem că vor fi destul de convingătoare în acest sens. De aceea nu vom argumenta aici această idee. Vrem doar să subliniem faptul că în anii puterii sovietice, dar mai ales în anii stalinismului, nomenclatura lucrătorilor de partid și sovietici era în temei de cadre venite din alte părți ale imperiului, ceea ce agrava cu mult situația băștinașilor. Marea majoritate a celor investiți cu puterea de a decide soarta oamenilor nu cunoșteau limba, cultura, obiceiurile și tradițiile autohtonilor, fapt ce-i făcea să acționeze cu sânge rece și fără remușcări împotriva acestora. Afară de aceasta, după război, populația Moldovei era privită cu suspiciune, considerându-se că acel an cuprins între 1940 și 1941 și marcat de ocupație sovietică n-a fost un interval de timp suficient pentru ca românii din Basarabia să se debaraseze de „psihologia mic-burgheză”⁷⁴.

Dacă analizăm situația de astăzi din Republica Moldova, Bucovina de Nord și Regiunea Izmail, vedem că *politica sovietică de deznaționalizare, de teroare și alogenizare în mare măsură și-a atins obiectivul*. În anul 1941 rușii și ucrainenii constituiau respectiv 6,6 și 11 procente din populația Moldovei. În rezultatul alogenizării ținutului, procentajul lor a crescut în anul 1959 până la 10,2 și 14, 6 procente. În același timp cota moldovenilor din populația republicii s-a redus de la 68,7 la 65,4%⁷⁵. Conform recensământului populației din anul 1989 fiecare al zecelea român din URSS (în materialele recensământului românii apar sub doi termeni: moldoveni și români) s-a dezis de limba maternă. Iată datele: din 3 352 352 moldoveni, câți erau în URSS, 3 070 389 (91,6% din numărul lor total) au declarat limba „moldovenească” drept limbă maternă, 249 262 (7,4%) au declarat drept limbă maternă rusa, iar 27 695 (0,3%) au declarat drept limbă maternă limba republicii în care locuiesc și 5 006 (0,1%) – alte limbi. La rubrica români (este vorba în primul rând de populația din Bucovina de Nord și din actuala regiune Izmail, Ucraina, care este înregistrată ca fiind de naționalitate română, deși în școală se preda nu româna ca limbă maternă, ci... „moldoveneasca”, după manuale tipărite la Chișinău) găsim cifre și mai puțin îmbucurătoare: din 146 071, câți sunt de tot, 88 900 (60,9%) au declarat drept limbă maternă româna, 8 142 (5,6%) – rusa, 47 791 (32,7%) – limba republicii în care locuiesc (deci ucraineana) și 1 238 (0,8%) – alte limbi. Pentru comparație credem că este necesar să spunem că, conform aceluiași recensământ al populației, din numărul total al rușilor din URSS se deziseră de limba maternă doar 0,2%⁷⁶.

Transformările socialiste începute în Moldova în iunie 1940 au fost întrerupte la 22 iunie 1941 când România, aliată a Germaniei, pătrunde cu

⁷⁴ Alte aspecte ale politicii de deznaționalizare dusă de autoritățile sovietice în Basarabia vezi: Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, ..., p. 126–134: Sub povara graniței imperiale. București, 1993. p. 35–43.

⁷⁵ E. M. Zagorodnaia, V. S. Zalenciuk, *Populația RSS Moldovenesti*, Chișinău, 1983, p. 68.

⁷⁶ „Soiuz”. Nr. 51, decabrie 1990.

armatele sale în Basarabia și Bucovina de Nord pentru a spăla rușinea din vara anului 1940. În luptele pentru eliberarea provinciilor sale România a avut „morți”, răniți și dispăruți, următoarele efective: 1 268 ofițeri, 566 subofițeri și 29 471 trupă, deci 20% din efectivele angajate”⁷⁷.

În războiul împotriva URSS alături cu românii din întreaga țară au luptat și basarabenii. Numărul lor până în prezent nu ne este cunoscut. Știm doar că în anul 1942 Mareșalul Ion Antonescu a dat ordin să se bată o medalie specială pentru basarabenii „ce au luptat împotriva bolșevismului” și că până la începutul lunii decembrie 1942 au fost trecuți în listele oficiale pentru a fi distinși peste 10 mii de persoane⁷⁸.

E limpede că până în august 1944 numărul basarabenilor care au luptat împotriva sovieticilor a depășit cu mult această cifră. Dar operațiile militare în răsărit, după cum se știe, au fost până la urmă nefavorabile Germaniei și aliaților ei, și în 1944 Basarabia și Bucovina de Nord cad din nou sub stăpânirea rusească.

În anul 1944 RSS Moldovenească a fost ocupată de armata sovietică în două etape. Raioanele din stânga Nistrului și cea mai mare parte a județelor Soroca și Bălți au fost ocupate primăvara, iar restul teritoriului în a doua jumătate a lunii august, în rezultatul operației Iași-Chișinău.

Nu ne-am propus să discutăm în acest studiu despre situația RSS Moldovenești în anii 1944–1950 în cadrul Imperiului sovietic. În concluzie constatăm că *după 28 iunie 1940 românii din Basarabia și Bucovina de Nord au căpătat trăsăturile unui popor aflat sub dominație colonială*. Ei nu mai dețin controlul asupra propriului destin. Hotărârile importante sunt luate de slavii de la conducere, ce se află fie la Moscova, fie în CC al PC(b) din Moldova, ministerele și departamentele republicii. RSS Moldovenească este transformată într-o sursă de materii prime și de brațe de muncă. Cultura românilor precum și a minorităților naționale din republică sunt disprețuite și considerate retrograde. Istoria Basarabiei și a Bucovinei este falsificată. Limba administrației devine cea rusă, care este totodată obligatorie în școala medie și în instituțiile de învățământ de toate tipurile. Politica de deznaționalizare dusă de țarism în Basarabia în 1812–1917 este reactualizată de către bolșevici și aplicată în practică prin metode mult mai inumane și violente.

⁷⁷ Nicolae Ciachir, *Basarabia sub stăpânirea țaristă (1812–1917)*. București, 1992, p. 111.

⁷⁸ „Raza”, 29 noiembrie – 6 decembrie 1942.